

Įsivaizduokite, kad vaikštinėjate po Vilniaus, Kauno ar net Palangos miesto parką ir stebite kitų parko lankytojų bėgikų, jaunų šeimų ar šunų vedžiotųjų šurmulį. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tai neįpareigojantis, nerūpestingas reginys.

Tačiau po šia atsipalaidavimo skraiste atsakingiems Lietuvos miestų planuotojams ir politikos formuotojams tyliai kunkuliuoja daugybė klausimų: kaip saugiai čia jaučiasi žmonės? Ar ši žaliaji erdvė prieinama visiems ir ar ji skatina teigiamą visų bendruomenės narių bendravimą?

Pasirodo, miesto erdvės gali būti puikūs veidrodžiai, atspindintys ne tik fizinį miesto išplanavimą, bet ir socialines vertybes bei gyventojų patiriamą įtraukties ar atskirties jausmą.

Miestų dizainas - subtilus menas

Lietuvoje viešųjų erdvių dizainas ir prieinamumas yra labai svarbus veiksnys, lemiantis, kaip žmonės jaučiasi susiję su savo miestu ir vieni su kitais. Pavyzdžiui, Vilniuje miesto planuotojai daug nuveikė derindami istorinius ir modernius elementus, kurdami atvirumo dviasį įkūnijančius parkus, aikštes ir dviračių takus.

Šiose erdvėse ne tik įrengiamos poilsio vietos, bet ir subtiliai skatinama įtrauktis, kad žmonės jaustųsi priklausantys kitiems. Tačiau miestų dizainas yra subtilus menas, ir tai, kas vienam žmogui atrodo atvira, kitam gali atrodyti bauginančiai. Pavyzdžiui, didelė, išsiplėtusi aikštė gali atrodyti išlaisvinanti jaunimui, ieškančiam vietos pasilinksinti, bet gali būti neįveikiama vyresnio amžiaus gyventojams, ieškantiems ramesnės vietos pasislėpti nuo vasaros karščio bangos.

Daugelyje Lietuvos miestų sąmoningai stengiamasi į miesto planavimą įtraukti įvairių bendruomenių grupių nuomonę. Planuotojai vis labiau supranta, kad nepakanka vien tik turėti viešąsias erdves – šios erdvės turi atspindėti įvairių grupių poreikius. Miestų viešųjų erdvių planavimą grindžiant įtraukumo principais, miestai gali reikšmingai prisidėti puoselėjant vietos bendruomenes.

Šie planavimo principai taip pat turi paskatinti ir vietos bendruomenių spontaniškumą – nedidelį bendruomenės festivalį ar mainų turgelį. Tokiu būdu patys gyventojai kuria savo miestą, o savivaldybei ir ekspertams belieka truputį atsitraukti ir leisti bendruomenei kurti, augti, žaisti, tačiau jie turi užtikrinti tokių erdvių pasiekiamumą visiems gyventojams – jauniems ar vyresnio amžiaus, sveikiems kaip ridikai ir tiems kas atsigauja po sunkių ligų ar turi negalių, žvitraus proto genijams ar tiems, kuriems reikia mūsų visų pagalbos ir dėmesio.

Saugumą sieja ir su apšvietimu

Svarbu nepamiršti, kad įtrauki miesto erdvė – tai ne tik fizinis dizainas, bet ir tai, kokiai veiklai erdvė kviečia. Parkai su mišrios paskirties zonomis, pavyzdžiui, krepšinio aikštelėmis, šachmatų stalais, piknikų vietomis ir žaidimų aikštelėmis, automatiškai pritrauks platesnę auditoriją nei erdvės, kurios skirtos tik vienai paskirčiai.

Pavyzdžiui, Panevėžyje, atgaivinant didžiuosius parkus ir numatant įvairios paskirties zonas

– šeimų zonos, jaunimo zonos, ramybei ir tylai skirtos zonos, buvo siekiama įgalinti gerą „savininkiškumo“ jausmą. Tyrimai rodo, kad jaučiantis viešosios erdvės savininku, yra labiau siekiama ją išsaugoti ir puoselėti.

Visuomenės rizikos suvokimas taip pat vaidina netikėtą, tačiau labai svarbų vaidmenį, lemiantį, kaip žmonės naudojami miesto erdvėmis ir kaip jose jaučiasi. Lietuvos miestuose saugumo suvokimas gali labai skirtis priklausomai nuo to, kaip prižiūrimos, apšviestos ir suprojektuotos viešosios erdvės.

Nors paprastai Lietuvos didžiųjų miestų parkai yra laikomi gyvybingomis bendruomenės erdvėmis dienos metu, gyventojai gali jaustis ne tokie saugūs, jei teritorija prastai apšviesta arba nėra aiškiai matomų takų tamsiuoju paros metu.

Todėl sistemingai rūpinantis, kad viešosios erdvės jaustųsi saugios, įgalina gyventojus šiomis erdvėmis mėgautis ir tuomet kai jose nėra daug lankytojų, prastu oru ir net po saulės laidos.

Atviros erdvės – labai svarbu

Kitas veiksnys, formuojantis visuomenės rizikos suvokimą, yra viešųjų erdvių išdėstymas, skatinantis matomumą ir natūralią priežiūrą. Pavyzdžiui, didieji miestai turi tokias erdves kaip Gedimino pr. Vilniuje, Laisvės al. Kaune, miestų centrų aikštės, kurios pasižymi atviru išplanavimu sudarančiu galimybę žmonėms aiškiai matyti visą erdvę.

Tokiose erdvėse yra mažai paslėptų kampų ir šešėlinių vietų, kurios gali priversti praeivius jaustis nejaukiai ir skatina erdvę vertinti kaip rizikingą. Todėl ekspertai, teikdami pirmenybę matomumui viešųjų erdvių dizaine, padeda mažinti nusikaltimų baimę ir skatina spontanišką socialinį bendravimą. Kai žmonės jaučia saugumą, jie labiau linkę lankytis ir būti toje erdvėje, bendrauti su kitais ar tiesiog pajusti tos vietos bendruomenės dalimi.

Galiausiai, Lietuvos miestų urbanistinės erdvės – tai daugiau nei tik visuomenės apgyvendinimas; jos sukuria priklausomybės vietai jausmą. Sąmoningai projektuodami teritorijas, kviečiančias įvairias grupes sugyventi ir bendrauti, Lietuvos miestai formuoja aplinką, kurioje visi jaučiasi atviri, prieinami ir svetingi.

Nuo atsitiktinio pasivaikščiotojų Vilniaus Vingio parke iki atsidavusio sporto entuziasto Kauno Nemuno saloje – kiekvienas žmogus gali rasti savo vietą Lietuvos miestovaizdyje. Ši kelionė į įtraukias miesto erdves primena mums, kad, be plytų ir suoliukų, miestai kuriami remiantis ryšiais, kuriuos puoselėjame, ir gyvenimais, kuriuos paliečiame vietose, kuriomis dalijamės.

Projektas „Visuomenės rizikų suvokimo žemėlapių sudarymas darniam miestų planavimui“ vykdomas 2022 m. lapkričio 3 d. – 2024 m. spalio 31 d. laikotarpiu. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. P-PD-22-092.

Dr. Paulina Budrytė, KTU Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto podoktorantūros stažuotoja

Įtraukiantys miestai. Menas kurti priklausomybę vietai Lietuvos
viešosiose erdvėse

